

DYSKUSJA NAD BADANIEM

ZNACZENIE PRACY SOCJALNEJ. PRÓBA (RE)DEFINICJI

Kacper Wcisło, Urszula Pado, Magdalena Salus

20
marca
2025



KNS UJ
SEKCJA PRACY SOCJALNEJ

PROGRAM WYDARZEŃ:



Plan prezentacji

Pozycja badaczy

Cele i pytania badawcze

Metodologia

Struktura próby

Analiza wyników

Punkty pod dyskusję

Pozycja badaczy i badaczek

- Pozycja spoza działalności zawodowej w obszarze pracy socjalnej
- Sekcja funkcjonuje pod patronatem Polskiej Federacji Związkowej Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej
- Wyjście z pozycji wspierającej pracowników socjalnych

Cele badawcze

- Eksplorowanie zagadnienia definicji pracy socjalnej oraz jej ewentualnych granic
- Potrzeba zebrania informacji zwrotnej nt. nowej definicji pracy socjalnej zaproponowanej przez Federację Pracowników Socjalnych
- Poznanie perspektyw i nastawień pracowników socjalnych wobec ich dyscypliny

Pytania badawcze

- Jak pracownicy socjalni postrzegają samą pracę socjalną, jak ją definiują?
- Co pracownicy socjalni uważają nt. obecnej ustawowej definicji pracy socjalnej?
- Co pracownicy socjalni myślą na temat propozycji zmiany definicji?
- Co pracownicy socjalni najchętniej by zmienili w szerokim obszarze pracy socjalnej?

Dobrana metoda badawcza

Wywiady pogłębione oparte na 4 wątkach:

- osobistej definicji pracy socjalnej
- opiniach nt. obowiązującej w prawie definicji oraz tej zaproponowanej przez Federację
- przemyśleniach w obszarze pracy socjalnej, w tym także propozycjach zmian

Powyższe wątki zostały uzupełnione pytaniami pogłębiającymi, a także lekką próbą polemiki w celu dokładniejszego zarysowania stanowiska respondentów i respondentek

Struktura próby

- 17 wywiadów z pracownikami socjalnymi, przeprowadzonych wśród wszystkich specjalizacji wymienionych w ustawie o pomocy społecznej oraz specjalistów ds. supervizji
- Podział na pracowników młodszych stażem (mniej niż 5 lat) i starszych (powyżej 5 lat)
- Z powodów praktycznych 2 z respondentów, zajmujących się profesjonalnie animacjami społecznymi, nie miało uprawnień zawodowych pracownika socjalnego, jednak ich perspektywa ciekawie dopełniła niektóre wątki

Perspektywa analityczna

Poza wymienionymi wcześniej pytaniami badawczymi szukaliśmy odniesień do poniższych zagadnień:

- funkcjonalizm vs zmiana społeczna
- pracy socjalnej w czasie kryzysu
- praw człowieka
- praw pracowniczych
- polityczności pracy socjalnej
- interdyscyplinarności

Obowiązująca obecnie definicja

Praca socjalna – działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we **wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie** poprzez pełnienie odpowiednich **ról społecznych** oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi

Propozycja jej nowelizacji

Praca socjalna – każdorazowa działalność zawodowa, oparta na praktyce i interdyscyplinarnych badaniach oraz teoriach, której głównym celem jest **wspieranie jednostek, rodzin i grup społecznych w poprawie jakości ich życia oraz w zapobieganiu i przezwyciężaniu życiowym trudnościom**, przy jednoczesnym **działaniu na rzecz zmian społecznych, rozwoju, społecznej spójności i wzmocnienia osób oraz grup**. Praca socjalna oparta jest na poszanowaniu wartości, godności oraz różnorodności osób i służy obronie praw człowieka, zapewnieniu równego traktowania oraz sprawiedliwości społecznej.

Analiza danych

1. Osobista definicja pracy socjalnej

- Częste odniesienia do obecnej definicji poprzez wykorzystywane sformułowania
- Praca socjalna postrzegana jako „wsparcie”, „wzmocnienie”, „towarzyszenie”, „pomoc”, „współpraca”, „mobilizowanie” – powyższe wyrażenia związane były również z przekonaniami o tym, że „nic się nie da zrobić za klienta”, a pracownik socjalny stanowi tylko jeden element szerszego procesu zaczynającego się od beneficjenta
- Silnie zarysowany podział wobec identyfikowania się ze specjalizacją, przebiegający pomiędzy pracownikami z większego miasta a tymi pracującymi na terenach wiejskich

Osobista definicja pracy socjalnej

Osobisty, emocjonalny stosunek do pracy – pasja, ale również źródło wypalenia

Pracujemy sobą, bo pracownik socjalny pracuje sobą, emocjami, relacjami. Rzadko się zdarza, żeby pracownik socjalny wychodził z pracy i przestał myśleć o człowieku, którego wspierał. Bardzo często to jest tak, że w głowie krąży myśl, czy się zrobiło wystarczająco (K30.2)

Praca socjalna jest jednocześnie pasją i przekleństwem dla mnie [...] dzięki temu, że pracuje właśnie w takiej branży, a nie innej, realizuje się jako człowiek z moim sensem życia (M26)

Osobista definicja pracy socjalnej

- Zróżnicowanie opinii co do ewentualnych granic pracy socjalnej: „každorazowa działalność” vs domena specjalistów
- Wątek tego, do kogo powinno skierowane być wsparcie: grupy wykluczone czy po prostu działalność prospołeczna
- Powszechnie duże znaczenie przypisywane roli instytucji zewnętrznych (np. świetlice socjalne czy NGOów) i zawodów współpracujących z pracownikami socjalnymi (prawnicy, mediatorzy, psychologowie)

2. Obowiązująca definicja

- Postrzegana w pierwszej chwili nierzadko jako oczywistość, znana na pamięć, sprawdzona w praktyce
- Zwięzła i krótka – interpretowane zarówno pozytywnie jak i negatywnie: zbyt ogólna i zawierająca za mało lub adekwatna i zrozumiała
- Legitymizuje profesjonalizm działającego zgodnie z nią pracownika

Taka krótka i konkretna. To na plus. Związała i to, co najbardziej w niej wybrzmiewa, to takie wzmocnienie, czyli przywrócenie ról społecznych. I ta definicja wydaje mi się, że ona nie jest zła, tylko dotyczy jednego z wymiarów pracy socjalnej i w taki sposób jest zawężająca. Natomiast na pewno jest taką dobrą bazą, na której można wybudować. (K3)

Przez wiele lat zgadzałem się z tą definicją, w sensie tak też byliśmy uczeni, i nie widzę, nie widziałem jakichś trudności, czegoś, co by nie pasowało. (M25)

Głosy krytyczne

- Zawężająca, oderwana od realiów – nie dotyka **prawdziwych celów pracy socjalnej**: nie bierze pod uwagę współpracy (klientelistyczna), odzyskanie sprawnego funkcjonowania nie zawsze jest możliwe
- „Opresyjność” niektórych wyrażen – „funkcjonowanie”, „odpowiednie role”
- Nie uwzględnia zmiany społecznej, wartości

Nie bierze pod uwagę tych, tak jak tutaj wcześniej mówiłyśmy, zmian społecznych, tego rozwoju społecznego, tego podejścia, że w tej pracy socjalnej ważny jest zespół, nie tylko jednostka. Tylko żeby ta praca zespołowo szła do przodu. (K1)

Uzyskiwanie zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie dla mnie brzmi tak trochę... No trochę jednak opresyjnie. Z takim założeniem, że na wstępie, póki nasza tutaj wspaniała działalność i wykonana praca na tą osobę nie spłynie, to ona jest jakaś niezdolna i gorsza w funkcjonowaniu w społeczeństwie. (...) Pełnienie odpowiednich ról też brzmi opresyjnie. To jakby społeczeństwo koniecznie decydowało o tym, jakie role są ważne. (K7)

3. Zaproponowana definicja

- Poszerzona, bardziej szczegółowa (czasem odbierane negatywnie, a czasem pozytywnie)
- Wykluczający język prawny, trudna do zrozumienia – może warto przygotować prostszą do komunikacji wersję ETR
- Niejasne/zbyt ogólne sformułowania (každorazowa działalność, spójność społeczna, godność, teorie i badania, zmiany społeczne)
- Zmiana definicji może nie pomóc w realizowaniu jej w praktyce

Praca socjalna to **každorazowa** działalność zawodowa

*To jest napisane dla napisania. Bo co oznacza każdorazową działalność zawodową? Wolontariusz, który przyjdzie do punktu pracy podwórkowej uczyć dziecko matematyki, myśląc, że on robi pracę socjalną. **To dla nas, zawodowców, jest bardziej. To wąska dziedzina, która dotyczy tylko nas w kręgu pomocy społecznej.** (K30.1)*

*[Praca socjalna] to jest praktyka, która często dzieje się w różnych środowiskach zawodowych, może niekoniecznie jest tak określana. (...) **Wymiar pracy socjalnej ma każdego rodzaju praktyka zawodowa, ale też wolontariacka, która ma na celu wsparcie drugiej osoby.** (K3)*

Jest oparta na **praktyce i interdyscyplinarnych badaniach oraz teoriach**

Interdyscyplinarność pozytywnie postrzegana – pojawiły się też głosy zwracające uwagę na jej aspekt praktyczny (współpraca międzyinstytucjonalna i międzysektorowa); niepewność co do uwzględnienia aspektu teoretycznego

*Ta wyłuszczone interdyscyplinarność podejścia też jest bardzo ważna, bo też **praca socjalna sama w sobie nie jest jakimś oddzielnym kierunkiem, ale wykorzystuje podejścia wypracowane przez inne nauki**, przez psychologię, przez socjologię, pedagogikę, a nie jest czymś dziwnym, bliżej nieokreślonym. (M30)*

*W pracy socjalnej też widoczne są elementy interdyscyplinarności, podobnie właśnie jak działają zespoły interdyscyplinarne [...]. I tutaj sobie odnotowałam coś, co może by to dobrze obrazowało: **międzysektorowa praca socjalna** bazująca na stymulowaniu, podtrzymywaniu i rozwoju współpracy zespołowej. Bo to też jest taki czynnik ludzki i ta współpraca jest bardzo ważna. (K14.3)*

Coś dziwnego, że jakie teorie, gdzie te teorie są podane, o co dokładnie chodzi, na jakiej podstawie, kto to stworzył? Bo teorie i definicje są różne (K2)

Jej głównym celem jest wspieranie jednostek, rodzin i grup społecznych w poprawie jakości ich życia oraz w zapobieganiu i przezwyciężaniu życiowym trudnościom

Zmiana celów pracy socjalnej – „wspieranie” postrzegane jako lepsze wyrażenie, „zapobieganie” różnie postrzegane

Chociaż tutaj mi się podoba, no że to jest dalej to wspieranie, bo to jest naprawdę bardzo ważne, że często praca socjalna jest po prostu wsparciem w konkretnych działaniach. [...] Tutaj rozszerzyli to zapobieganie i przezwyciężanie życiowych trudności. To jest akurat fajnie rozszerzone (K2)

Nie możemy przewidzieć przyszłości tak, że czemuś zapobiegniemy. Działamy tu i teraz, w jak najlepszej intencji i zgodnie z interesem klienta. Ale to i tak od niego zależy, co on robi. (K20)

Jednocześnie działa na rzecz zmian społecznych, rozwoju, społecznej spójności i wzmocnienia osób oraz grup

Duża świadomość zmiany społecznej – zmiany kulturowe (np. różnorodność), zmiany w systemie pomocy społecznej, w polityce (np. DI), w charakterze problemów społecznych (nowe kryzysy) i wśród beneficjentów

*Zmieniły się stosunki też polityczne, cała struktura polityczna, dużo się zmieniło też w ogóle w ludziach, są bardziej otwarci, bardziej tolerancyjni, a przede wszystkim są bardziej świadomi. Tak, mamy dostęp do wielu, nie wiem, nawet do mediów, do tego, że mamy internet (...) Wiesz, **20 lat temu pomoc społeczna na pewno też wygląda trochę inaczej. Teraz mamy też inne narzędzia.** (K21)*

Klient pomocy społecznej się zmienił. To kiedyś były osoby inne, to były osoby, które nie wiem, nie miały wykształcenia, czasami jeszcze były rodziny, wielopokoleniowe a teraz... [...] Jest dużo osób, które są po prostu chore psychicznie. Może nie chore psychicznie, ale mają zaburzenia, których na przykład nie są świadome. To jest teraz klient, no inny, inaczej się pracuje z tymi ludźmi teraz, a inaczej się pracowało 20 lat temu, [...] Nadal wynikają problemy z biedy, z bezrobocia, ale dochodzi teraz wiele osób, które są chore po prostu. I nie mają tej świadomości. To są osoby, z którymi naprawdę trudno się pracuje. Bo one powinny być zdiagnozowane i nawet jak mówisz, polecasz, rozmawiasz, motywujesz, no to jedna osoba zrozumie, jedna nie.
(K21)

Różne podejścia do zmiany społecznej – wieloznaczność terminu; różne oceny aktywnej roli pracowników socjalnych

*Nagle mamy wciśnięte **zmiany społeczne, rozwój nie wiadomo w sumie kogo i czego. Społecznej spójności. Osobiście uważam, że nie ma czegoś takiego jak spójność społeczna, bo każdy jest inny. (K2)***

Jeżeli my będziemy docierać do jednostek, do grup społecznych, to my będziemy robić zmianę społeczną. Ta mentalność w poszczególnych jednostkach czy w grupach społecznych się zmieni. (K14)

Oparta jest na poszanowaniu wartości, godności oraz różnorodności osób

Dodanie wymiaru aksjologicznego było postrzegane
zróżnicowanie
– pytanie o polityczność pracy socjalnej

*To jest takie zdanie **oczywiste**. No jak ja mogę pracować z człowiekiem, jeżeli ja nie szanuję jego wartości, godności, różnorodności? (K1)*

*Ważne, żeby osoby, które się przygotowują do pełnienia tej roli zawodowej były też przygotowywane do takiej tolerancji, bez względu na jakieś tam osobiste, uprzedzenia. **Nasz zawód wymaga tego, żebyśmy mieli tolerancję na różne odmienności i na zmiany kulturowe i społeczne**(K30.2)*

Służy obronie praw człowieka, zapewnieniu równego traktowania oraz sprawiedliwości społecznej

Równe traktowanie, sprawiedliwość społeczna – nie trzeba wtedy patrzeć na status społeczny, czy osoba jest z problemem alkoholowym czy stosująca przemoc w rodzinie, tylko traktować ją na równi z innymi osobami (K14.2)

*Jak czytam o równości i sprawiedliwości społecznej, to przypomina się rewolucja francuska i hasło: wolność, równość, braterstwo. A **sprawiedliwość społeczna to, że tak powiem, czysty stalinizm.** Myślę, że sprawiedliwość społeczna, to tak naprawdę wynalazek komunistyczny. (M26.2)*

4. Propozycje zmiany i zasygnalizowane problemy

A) Prawa pracownicze:

- **Status zawodu** pracownika socjalnego – docenianie i dowartościowanie, zrozumienie granic i obowiązków zawodowych, wsparcie jako funkcjonariusz publiczny
 - Chęć większej **specjalizacji** wśród pracowników poza miejskich – (zła sytuacja mniejszych gmin)
 - Poprawa **warunków materialnych** w miejscu pracy
- Odbudowa akademicka**

*Wszyscy jesteśmy tylko ludźmi i **nie możemy być specjalistami od wszystkiego**. Uważam, że powinniśmy być podzieleni na działy. (...) Wydaje mi się, że część ośrodków wprowadza takie podziały, bo mają ku temu możliwości,. (K14.2)*

*Wcześniej to funkcjonowało tak, że **psycholog siedział z innymi dwoma pracownikami**. To było naprawdę żenujące, jak osoba przychodziła z problemem to poza psychologiem jeszcze były dwie inne osoby w pokoju [...] Od ponad roku nie mamy w ogóle psychologa na filii, więc to też jest bardzo problematyczna kwestia. (K15)*

Nie wyobrażam sobie bez samochodu pracować w tym zawodzie. Przecież bym w tej komunikacji miejskiej gdzieś tam chyba zatonała. bo jakby odległość na terenie miasta i Gminy X jest ogromna (K1)

B) Praktyka pracy socjalnej – prawa beneficjentów

- Negatywny stosunek do **nadmiaru biurokracji** – np. sztywność kryterium dochodowego, a szerzej – granic tego, kto może uzyskać wsparcie
- Większa dostępność do **wsparcia interdyscyplinarnego** (psycholog, prawnik, mediator), większy dostęp do szkoleń

*Jest **kryterium dochodowe przykładowo**, trzeba się trzymać, czy ma wystąpić problem, niepełnosprawność, to, tamto, czy problem zdrowotny, czy bezrobocie, trzymamy się kryterium tak sztywno. A jak idziemy do osoby i widzimy, w jakich warunkach mieszka, a przekroczy raptem parę złotych, to aż po prostu serce się kraje, że trzeba niejednokrotnie takiej osobie odmówić. (K14.2)*

*Generalnie pracownicy socjalni zderzają się z wielką ścianą ze strony szkoły, czy służby zdrowia. (...) No ta **interdyscyplinarność w ogóle nie działa**. Już nie wspomnę o sytuacji szpitali, gdzie wypisano na siłę wychowanka, twierdząc, że nie ma potrzeby pomocy psychiatrycznej, a dziewczyna była po próbie samobójczej i wypchnięto ją ze szpitala. (K20)*

Podziękowania

- Respondenci i respondentki
- Polska Federacja Związkowa Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej, w szczególności p. Paweł Maczyński
- dr hab. Hubert Kaszyński, prof. UJ i dr hab. Katarzyna Ornacka, prof. UJ
- Prof. dr hab. Krzysztof Frysztański za przybycie oraz wkład w socjologię problemów społecznych
- Behaviour in Crisis Lab za pomoc w organizacji wydarzenia
- Wszyscy obecni

Zaproponowane punkty pod dyskusję

- polityczność pracy socjalnej
- intersekcjonalność
- rozwój akademicki i znaczenie teorii dla tego obszaru
- współpraca międzyinstytucjonalna i międzysektorowa
- ...i inne



KNS UJ
SEKCJA PRACY SOCJALNEJ

Znaczenie pracy socjalnej. Próba (re)definicji

Kacper Wcisło, Urszula Pado, Magdalena Salus

2025